

प्रस्कण्वः काण्वः। अग्निः, १० (उत्तरार्धस्य) देवाः। अनुष्टुप्।

त्वमग्ने वसूरिह रुद्राँ आदित्याँ उत। यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम्॥ १ ॥०४५ ॥०१

अग्ने। त्वम्। वसून्- उपासकानां रक्षावरणभूतान्। वस आच्छादने। रुद्रान्- उपासकोपयोगिवेगाधिदेवान्। उत- अपि च। आदित्यान्- अखण्डप्रकृतिजान्। यज- पूजय। मनुजातम्- ज्ञानजम्। अवबोधरसजातम्। मन ज्ञाने। मनु अवबोधने। घृतप्रुषम्- घृतप्रवाहकम्। घृतसेक्तारम्। घृतपूरकम्। घृतं ज्योतिः। स्वध्वरम्- ध्वररहितं सर्वभूतहितकरम्। जनम्- दैव्यं जनम्। यज- पूजय। सङ्गतं कुरु ॥१॥

श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः।

तान्रोहिदश्च गर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमा वह ॥ १ ॥०४५ ॥०२

गर्वणः- स्तुतिभिर्वननीय। रोहिदश्च- प्रवृद्धप्राण। रुह बीजजन्मनि। अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो। विचेतसः- विशिष्टचेतनाः। दाशुषे- दायकाय। श्रुष्टीवानः- प्रेरणासंभक्तारः। श्रुष्टिः प्रेरणार्थः। वन संभक्तौ। तान्। त्रयस्त्रिंशतम्। आ वह- प्रापय ॥२॥

प्रियमेधवदत्रिवजातवेदो विरूपवत्।

अङ्गिरस्वन्महिब्रत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम्॥ १ ॥०४५ ॥०३

महिब्रत- महत्प्रकृतिनियतिसंपन्न । प्रस्कण्वस्य- प्रकर्षमेधासंपन्नस्य । प्रियमेधवत्- प्रिययज्ञसंपन्नं
प्रियमेधासंपन्नम् । अत्रिवत्- ग्रहणशक्तिसंपन्नम् । विरूपवत्- रूपातीतध्यानसंपन्नम् । अङ्गिरस्वत्-
प्रचेतनाङ्गनशीलम् । हवम्- आह्वानम् । श्रुधि- शृणु ॥३॥

महिकेरव उ॒तये॑ प्रि॒यमे॑धा अ॒हूष॑त । रा॒जन्त॑मध्व॒राणा॑म॒ग्निं शु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॑ ॥

१ ॥०४५॥०४

शुकेन शोचिषा- शुद्धप्रकाशेन । अध्वराणाम्- ध्वररहितेषु सर्वभूतहितकर्मसु । राजन्तम्-
प्रकाशमानम् । अग्निम्- सर्वभूतहितक्रतुम् । उ॒तये॑- रक्षायै । महिकेरवः- महतां कर्मणां कर्तारः ।
प्रियमेधाः- प्रेमस्निग्धयज्ञाः । अ॒हूष॑त- आहूतवन्तः ॥४॥

घृ॒ताह॑वन स॒न्त्ये॒मा उ॒ षु श्रु॒धी गि॒रः ।

याभिः॑ क॒ण्वस्य॑ सू॒नवो॑ ह॒वन्तेऽव॑से त्वा ॥ १ ॥०४५॥०५

कण्वस्य- मेधाविनः । सू॒नवः- पुत्राः शिष्याश्च । याभिः- यैर्मन्त्रैः । त्वा- भवन्तम् । अवसे- रक्षायै ।
ह॒वन्ते- आह्वयन्ति । इ॒मा गि॒रः- तान् मन्त्रान् । घृ॒ताह॑वन- ज्योतिषा ज्ञानेनाह्वयमान । स॒न्त्ये-
दायक । सु- सुष्ठु । श्रुधि- शृणु ॥५॥

त्वां चि॒त्रश्र॑वस्त॒म ह॒वन्ते॑ वि॒क्षु ज॒न्तवः॑ ।

शो॒चिष्कै॑शं पु॒रुप्रि॒याग्नै॑ ह॒व्याय॑ वो॒ळ्ह॑वे ॥ १ ॥०४५॥०६

चित्रश्रवस्तम- चिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणसंपन्नतम । पुरुप्रिय- बहुप्रेमभाजन । ह॒व्याय॑ वो॒ळ्ह॑वे-
हव्यवाहाय । शो॒चिष्कै॑शम्- प्रकाशरश्मिम् । त्वा॒म्- भवन्तम् । वि॒क्षु- प्रजानां मध्ये । ज॒न्तवः-
प्रजाः । ह॒वन्ते- आह्वयन्ति ॥६॥

नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम्।

श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु॥ १ ॥०४५ ॥०७

अग्ने- सर्वभूतहितकृतो । दिविष्टिषु- दैवचेतनजिज्ञासासंपन्नोपासनेषु । विप्राः- मेधाविनः । होतारम्- द्योतनशक्तीनामाह्वितारम् । ऋत्विजम्- आचार्यभूतम् । वसुवित्तमम्- संपद्विदामुत्तमम् । श्रुत्कर्णं- अस्मदाह्वानश्रोतारम् । सप्रथस्तमम्- प्रख्यातम् । त्वा- भवन्तम् । नि- नितरां । दधिरे- धृतवन्तः ॥७ ॥

आ त्वा विप्रा अचुच्युवुः सुतसौमा अभि प्रयः।

बृहद्भा बिभ्रतो हविरग्ने मर्त्याय दाशुषे॥ १ ॥०४५ ॥०८

अग्ने । दाशुषे मर्त्याय- दात्रे मनुष्याय । बृहद्भा हविः- महज्ज्योतीरूपं हविः । बिभ्रतः- धारयन्तः । सुतसौमाः- निष्पन्नरसाः । विप्राः- मेधाविनः । प्रयः- तेषां हविषां वृद्धिम् । अभि- अभिलक्ष्य । त्वा- भवन्तम् । आ अचुच्युवुः- आगतवन्तः । च्युङ् गतौ ॥८ ॥

प्रातर्याव्ण सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य।

इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिर्सादया वसो॥ १ ॥०४५ ॥०९

सहस्कृत- सहनाख्यशीलेन रचित । सन्त्य- दायक । वसो- चित्तवृत्तिस्तम्भकारक । वसु स्तम्भे । प्रातर्याव्णः- उषसि आगच्छतः इत्याधिभौतिके । ज्ञानोदयकाले आगच्छत इत्याध्यात्मिके । देवान् । बर्हिः- चित्ताकाशे । बर्हिःशब्दोऽन्तरिक्षनामसु पठितः । आ सादय- प्रापय । इह- अत्र । अद्य- इदानीम् । दैव्यम्- दिव्यचेतनावन्तम् । जनमपि । बर्हिर्सादय ॥९ ॥

अ॒र्वाञ्च॒ दै॒व्यं ज॒न॒म॒ग्ने यक्ष॒व॒ सह॑तिभिः ।

अ॒यं सोमः॑ सु॒दान॒व॒स्तं पा॑त ति॒रोअ॒ह्यम् ॥ १ ॥०४५ ॥१०

अ॒र्वाञ्च॒म्- अ॒स्मद॒भि॒मुख॒म् । दै॒व्यम्- दि॒व्य॒चे॒त॒ना॒व॒न्त॒म् । ज॒न॒म् । सह॑तिभिः- स॒मा॒ना॒ह्वा॒नै॒र्दै॒वैः ।
यक्ष॒व॒- य॒ज । अ॒ग्ने । सु॒दान॒वः- हे शो॒भ॒न॒दा॒य॒का दे॒वाः । अ॒यम्- ए॒षः । सोमः॑- र॒सः भ॒व॒ता॒मे॒व ।
ति॒रोअ॒ह्यम्- स्व॒स्मिन् अ॒न्त॒र्ग॒त॒दै॒व॒प्र॒ज्ञा॒म् । रा॒त्रि॒र्म॒नु॒ष्य॒प्र॒ज्ञा दि॒नं दै॒व॒प्र॒ज्ञा श्रु॒तौ । अ॒ह्यं दै॒व॒प्र॒ज्ञा ।
सा सो॒मा॒ख्ये र॒से ति॒रोहि॒ता अ॒न्त॒र्भू॒ता । सा॒त्वि॒के जी॒व॒ने यो र॒सोऽस्मा॒भि॒र॒नु॒भू॒यते तस्मि॒न्ने॒व दै॒व॒प्र॒ज्ञा
ति॒रोभू॒ता अ॒न्त॒र्ग॒ता आ॒च्छा॒दि॒ता गु॒प्ता गू॒हि॒तेति भा॒वः । तम्- तं र॒सम् । पा॑त- पि॒बत ॥१० ॥